



Чабан М.П.<sup>1</sup>, Шевцова З.І.<sup>2</sup>, Гапонов В.В.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Редакція обласної газети «Зоря», м. Дніпро, Україна

<sup>2</sup> ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України», м. Дніпро, Україна

<sup>3</sup> ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», м. Дніпро, Україна

## Із Нехворощі — у світи

### Присвячується 150-річчю від дня народження М.М. Лучника

For cite: Gastroenterologia. 2018;52(2):109-120. doi: 10.22141/2308-2097.52.2.2018.132618

**Резюме.** Досліджено життєвий шлях, професійну й громадську діяльність земського лікаря Михайла Мусійовича Лучника (1868–?). Понад десять років він очолював Катеринославську колонію для душевнохворих, був громадським діячем, просвітянином, делегатом археологічного з'їзду, садівником, аматором театру, кооператором і експертом на престижній сільськогосподарській, промисловій і кустарній виставці в Катеринославі 1910 року.

**Ключові слова:** М.М. Лучник; земський лікар; просвітянин; Катеринослав; Нехвороща; Гупалівка; Ігрені; земська колонія для душевнохворих

Положення про організацію земських установ у Росії було видано 1 січня 1864 року. Земство, як виборний орган місцевого самоврядування, відповідало за охорону здоров'я, освіту, будівництво доріг тощо. Перед Першою світовою війною (1914–1918) земство існувало в 43 губерніях Росії, зокрема в Катеринославській. Земські установи сприяли організації й розвитку медицини [1]. У Катеринославі функціонувала губернська земська лікарня, були побудовані медичні заклади в багатьох сільських населених пунктах. Труднощі в наданні медичної допомоги на той час існували у зв'язку зі слабкою матеріальною базою, недостатнім забезпеченням кадрами й низьким культурним рівнем населення, особливо в сільській місцевості. У земських лікарнях працювали прогресивно налаштовані медичні працівники, які прагнули всіляко поліпшити медичне обслуговування населення.

Одним з таких досвідчених земських лікарів у Катеринославській губернії був Михайло Мусійович Лучник. Понад десяток років він був на відповідальній посаді директора губернської колонії для душевнохворих у непросту пору її становлення. А ще він був просвітянином і делегатом археологічного з'їзду, садівником і громадським діячем, кооператором і експертом на престижній Південноросійській виставці. Постать Михайла Лучника досі практично не викликала достатньої

зацікавленості у краєзнавців. Єдина стаття про нього вийшла друком 2002 року і належить одному з авторів цієї роботи [2].

Темою даного дослідження є вивчення життєвого шляху, професійної та громадської діяльності доктора Михайла Мусійовича Лучника, який тривалий час стояв на чолі колонії Катеринославського земства для душевнохворих в Ігрені.

### 3 берегів чистоплинної Орелі

Михайло Мусійович Лучник народився 6 травня 1868 року в містечку Нехвороща Полтавської губернії. Саме тут, на правому березі річки Орелі, поблизу лівобережної Гупалівки, служив від 1866 року (після села Локошине) його батько, Мусій Михайлович, а перед тим служив священиком і його дід, о. Михайло, на честь якого названо хлопчика.

Про Мусія Михайловича Лучника (1834–1898) відомо, що народився він у селі Дейманівка Пирятинського повіту Полтавської губернії (нині — Зіньківський район Полтавської області) у бідній, зовсім не забезпеченій родині дячка. Спершу Мусій навчався в духовному училищі, потім — у Переяславській духовній семінарії. Через бідність йому доводилося пропускати уроки за браком взуття й пристойного одягу. Але завдяки енергії, здібностям і любові до праці він блискуче, зі ступе-

нем студента, закінчив навчання 15 червня 1857 року. Наступного року був висвячений у священники Миколаївської церкви села Локошине, а через дев'ять років служби (1866 року) на його прохання переведений до Михайлівської церкви містечка Нехвороща Костянтинogradського повіту Полтавської губернії [3].

Важко жилося о. Мусієві, лише років за десять до смерті він став на ноги в матеріальному плані. Украй обмежені засоби при численній родині завдавали йому немало горя. Нелегко доводилося батькові утримувати одночасно до восьми душ або в училищі, або в семінарії. «Плентається конячина шляхом до міста, — згадував його сучасник, — на возі двійко-трійко слабших дітей, а коло воза йде, похнюпивши голову, о. Мусій із сильнішими дітьми, одних час відвозити до храму науки, а других знов прилаштовувати. Але не зламала й нужда енергії о. Мусія: не покладаючи рук він працював на користь пастви, залишаючи для неї родину на другому плані» [4].

Турбуючись про моральне виховання селян, лікуючи їх душевні виразки, о. Мусій і матеріально, де міг і чим міг, або сам, або за посередництвом інших поспішав завжди допомогти нужденним. З його ініціативи, до речі, засновано капітал у церкві, відсотки з якого йшли на посаг одній з найбідніших дівчат-наречених у його парафії. Глибоко усвідомлюючи користь і важливість освіти, о. Мусій і шкільній справі віддався всією душею. Його завзяттю завдячувала існуванням земська школа в Нехворощі, де попервах він був учителем і пробув законовчителем чверть століття. Його стараннями в Михайлівській парафії відкрилася спершу церковнопарафіальна школа для дівчаток, а з плином часу — школа грамоти для хлопців. Остання знаходилася попервах у поганій хатині, куплений із цією метою, а потім була переведена в улаштований виключно коштом о. Мусія чудовий просторий будинок. А ще йому довелося викладати Закон Божий в однокласному початковому народному училищі в Нехворощі. За самовіддану службу о. Мусій був нагороджений у 1867 році набедреником; у 1872-му — фіолетовою скуфією; через

вісім років, у 1880-му — камилавкою; у 1892-му — наперсним хрестом; а в 1896-му (за два роки до кончини) — орденом Святої Анни 3-го ступеня.

Помер о. Мусій 4 жовтня 1898 року в містечку Нехвороща, там його 6 жовтня й поховали [4]. Могила до сьогодні не збереглася. Віддати йому останню шану прийшли місцеві священники, приїхали четверо молодих панотців. Причому двоє — з Катеринославської єпархії. Один — син о. Мусія (напевне, о. Гаврило Лучник), а другий — його шанувальник із села Чернеччина, о. Григорій Штепенко. Перед опусканням труни в могилу декілька теплих, задушевних слів, як останнє «прости», сказали сини покійного. «Пам'ятна михайлівцям праця о. Мусія, священне ім'я його для їхніх сердець», — писалося в некролозі на смерть панотця.

Нам відомі на ім'я щонайменше п'ятеро дітей о. Мусія Лучника — Василь, Михайло, Гаврило, Лев і дочка (можливо, на ім'я Ніна, яка одружилася з сином місцевого землевласника Єгора Карловича Девекі). Василь і Михайло стали лікарями, Гаврило і Лев — священнослужителями.

Зупинимось більш детально на непересічній постаті його сина Михайла, дитинство якого минуло в Нехворощі Костянтинogradського повіту Полтавської губернії. Юнак закінчив курс Полтавської духовної семінарії й 6 жовтня 1889 року розпочав службу в нехворощанському училищі. Служив Михайло Мусійович разом з учителем Іваном Лукичем Каліманом. Обидва отримували по 240 карбованців платні на рік.

Опікуном училища був поручик Єгор Карлович Девекі, який вирішував питання щодо діяльності закладу, зокрема дбав про його благоустрій [5]. Є.К. Девекі користувався правами чиновників VII класу, головував на зборах педагогічної ради. За даними краєзнавця Олександра Зінченка, поміщик Є.К. Девекі мешкав у селі Коновалівка, що входило до складу Нехворощанської волості Костянтинogradського повіту (нині — Машівський район). Єгор Карлович мав двох доньок (одна з них вийшла заміж за полковника Сімягіна, а друга — за місцевого священника Гонтаровського) та сина Віктора,



**Село Нехвороща. Майдан. Тут колись стояла Архангело-Михайлівська церква. Фото 2018 року**

який після закінчення Катеринославської гімназії 16 серпня 1878 року вступив на медичний факультет Харківського університету.

У місті Дніпрі живе нащадок швейцарського роду Девекі, випускниця Дніпропетровського металургійного інституту Ніна Євгенівна Пурик, у жилах якої тече кров і Лучників, і Гонтаровських. Вона — двоюрідна праправнучка лікаря Михайла Лучника, її прабабця походила з роду Лучників і доводилася лікареві сестрою. Хочемо подякувати їй за те, що звернула нашу увагу на нехворощанське походження лікаря М.М. Лучника.

Василь Мусійович Лучник (1861 року народження), рідний брат Михайла, після закінчення Полтавської гімназії з 16 серпня 1884 року став навчатися на медичному факультеті Харківського університету, як і Віктор Девекі. Потім Василь Мусійович служив земським лікарем у Кобеляках на Полтавщині, згодом він перебрався до міста Ромни, теж на Полтавщині. Про нього збереглися відомості в довідкових книжках і адрес-календарях Полтавщини. Надвірний радник Василь Лучник отримав особисте (не спадкове) дворянство. Мав у Юр'ївській волості Новомосковського повіту в 1906 році 91 десятину землі [6]. Належав до числа дворян, які мали право голосу в 1906 році під час виборів до Державної думи Росії. Брат Михайла і, можливо, дружина брата потрапили також до списку «Землевласники Російської імперії» — там фігурують поряд Лучник Василь Мусійович і Лучник Олена Кузьмівна [7]. У щорічних «Російських медичних списках» обидва брати Лучники фігурують поруч. До речі, на всю імперію лише ці лікарі мали таке прізвище.

Також згадаємо ще про двох братів Михайла Мусійовича Лучника, які обрали, подібно до батька, духовну кар'єру. Гаврило Лучник закінчив курс у Полтавській духовній семінарії, 9 січня 1894 року висвячений у священники Дмитрівської церкви села Бузівка Новомосковського повіту (нині — Магдалинівського району). 12 серпня 1903 року переміщений епархіальним начальством із Бузівки до Іоано-Богословської церкви села Тернівка Павлоградського повіту. Маючи 37 років, у шлюбі з 33-річною Марією Яківною мав трьох доньок (13, 12 і 8 років) [8, с. 745]. Священницька кар'єра Гаврила Лучника завершилася 24 серпня 1912 року, тоді його було звільнено за штат з останнього місця служби — у Покровській церкві села Лозуватки Верхньодніпровського повіту [9].



**Село Бузівка. Колишня церква, нині складське приміщення. Фото 2016 року**

Ще один з братів, Лев Мусійович Лучник, навчався в Полтавській духовній семінарії, але був звільнений з 4-го класу через хворобу. 1897 року став псаломщиком, 1904-го — дияконом. До 2 вересня 1906 року служив дияконом на псаломщицькій вакансії при Троїцькій церкві села Лихівки Верхньодніпровського повіту, а 2 вересня 1906-го перемішений на штатне дияконське місце до Одигітріївської церкви села Батайська Ростовського на Дону округу [10]. 36-річний Лев Лучник разом із 31-річною дружиною Ганною мали дітей — хлопчиків 9 і 6 років та дівчаток 5 і 3 років [8, с. 907]. У тій же церкві в селі Батайськ служив псаломщиком 57-річний Василь Львович Гонтаревський, а Лучники були родичами Гонтаровських. Згідно з довідковою книгою Катеринославської єпархії за 1913 рік, Лев Лучник мав 43 роки, 1909-го висвячений у священники Преображенської церкви того ж села Батайська Ростовського на Дону округу. На 1913 рік мав уже шестеро дітей, причому троє училося, а троє були малолітні. Казенного жалування не отримував.

Отже, виглядає так, що Михайло Мусійович Лучник, син священника, православний, ратник (ратник у сучасній мові означає «військовозобов'язаний»), вирішив круто змінити свою біографію і стати замість священника лікарем. Але вихідці з духовного звання могли здобувати вищу світську освіту лише в Томському університеті (згадаймо сина священника лікаря Юхима Павловського!). Тому після Полтавської духовної семінарії юнак став студентом Томського університету і з 20 липня 1895 року продовжив навчання на медичному факультеті Харківського університету. «Принят с разрешения г. Министра Народного просвещения» [11].

Отже, 1897 року Михайло Мусійович Лучник здобув медичну вищу освіту в університеті й водночас звання лікаря. У 1899-му він уже працював позаштатним ординатором у земській лікарні міста Харкова. У Катеринослав він приїхав молодого людиною, коли йому ледь перевалило за тридцять, а колонію він очолював у тридцять три.

### **«Винесла найсприятливіше враження»**

Першим директором колонії душевнохворих у Катеринославській губернії був Дмитро Федорович Риндовський, який зробив неоціненний внесок у розбудову медичного закладу й передчасно згорів на цій роботі. Тодішня колонія знаходилась на Ігрени й територіально належала до Новомосковському повіту (нині обласний психоневрологічний диспансер знаходиться на території обласного центру).

Лікарі Катеринославської колонії для душевнохворих Дмитро Риндовський і Михайло Лучник 12 квітня 1901 року звернулися з доповідною запискою про необхідні ремонти в колонії до надзвичайного Катеринославського губернського земського зібрання 1901 року [12]. Після цього губернська управа клопоталася перед зібранням про дозвіл провести капітальний ремонт будівель колонії, визнаючи його невідкладним. У доповідній записці лікарів також йшлося про незадовільний стан кухні й пекарні. Губернська земська управа пере-



вірила на місці всі несправності в будівлях колонії, про які згадувалося в доповідній записці лікарів. Члени комісії виступили за необхідність їх виправлення, але визнали неможливим одночасне усунення всіх недоліків і зупинилися лише на більш важливих і невідкладних на той час, при цьому кухня й пекарня були залишені в колишньому стані.

1901 року Д.Ф. Риндовського на посаді директора змінив Михайло Мусійович Лучник, який пропрацював тут понад десять років (до жовтня 1912-го). Швидше за все, Дмитро Риндовський і рекомендував земству найближчого співробітника як свого наступника, якого так само земство запросило з Харкова до Катеринослава. Отже, робимо висновок: Риндовський і Лучник, напевне, познайомились ще в Харкові. А Риндовському, що теж логічно припустити, земство довірило сформувати свою команду з добре знайомих йому фахівців.

Уже як директор колонії Михайло Лучник 19 листопада 1903 року звертався до губернської земської управи з доповідною запискою. У ній він, зокрема, клопотався про бухгалтера економії В.М. Корнієнка та економа І.Г. Харитонова і просив заохотити їх за корисну працю. Цікаво, що В.М. Корнієнко був першим службовцем колонії для душевнохворих, призначений губернською управою ще в листопаді 1897 року. Він же першим прибув до колонії і був першою довіреною особою (до прибуття лікарів) від губернського земства щодо облаштування й обладнання колонії.

«Другий службовець — економ І.Г. Харитонов являє працівника іншого типу, — писав у доповідній записці М. Лучник. — Він пройшов добру практичну школу з ведення господарства в маєтку графа Воронцова-Дашкова; за відмінну свою службу був призначений власником до школи наїзників, яку і закінчив, але його відволікла військова служба. Після відбуття останньої рекомендований був керуючим маєтком графа Воронцова-Дашкова М.Ф. Ушаковим на посаду економа колонії, яку і несе вже 5 років» [13]. Доповідна записка Лучника була настільки переконлива, що губернська управа запропонувала зібранню нагородити обох осіб 100 карбованцями кожного.

Михайло Мусійович Лучник дуже сумлінно ставився до облаштування керованої ним колонії, утримував її в повному порядку. Про це свідчать висновки

земських комісій, які в різні роки відвідували колонію. Ось цитата з доповіді спеціальної комісії Катеринославецькому губернському земському зібранню чергової 39-ї сесії 1904 року: «Комісія майже в повному складі 18 листопада (1904 року) оглянула всю колонію до нових будівель включно і винесла найсприятливіше враження щодо постановки як лікарської сторони життя колонії, так і її господарських функцій; не залишається нічого бажати кращого. Новий кролятник комісія визнає зразковим» [14]. Комісія відтак клопоталася про винесення подяки директору колонії М.М. Лучнику.

У висновках ревізійно-редакційної комісії губернського земства надзвичайній сесії 1908 року «за фактичним обревизуванням лікарні і колонії душевнохворих» зазначалося: «Комісія оглянула також колонію душевнохворих, яку знайшла в повному порядку, і цілком погоджується з необхідністю побудови там нового барака для 100 осіб і водогону з існуючого колодязя, а також зі свого боку визнає за необхідне пристосувати в будь-якому з павільйонів або в частині нового барака хоч невелике приміщення для заразних хворих, а також і побудову приміщення для задоволення релігійно-моральних потреб хворих і службовців. Комісія оглянула також худобу як у колонії, так і на хуторі, причому останній знаходиться у задовільному стані, за винятком кількох корів сіро-української худоби, яких слід було б вилучити зі стада, позаяк відсутність своєчасного бракування за віком відбивається на кількості приплоду (на 27 корів приплоду 14 штук). На закінчення комісія, вбачаючи у справі ведення лікарняного господарства деякі нововведення, спрямовані на заощадження земських коштів, зроблені членами управи (...), просить зібрання висловити їм подяку зібрання, а також і директору колонії М.М. Лучнику» [15].

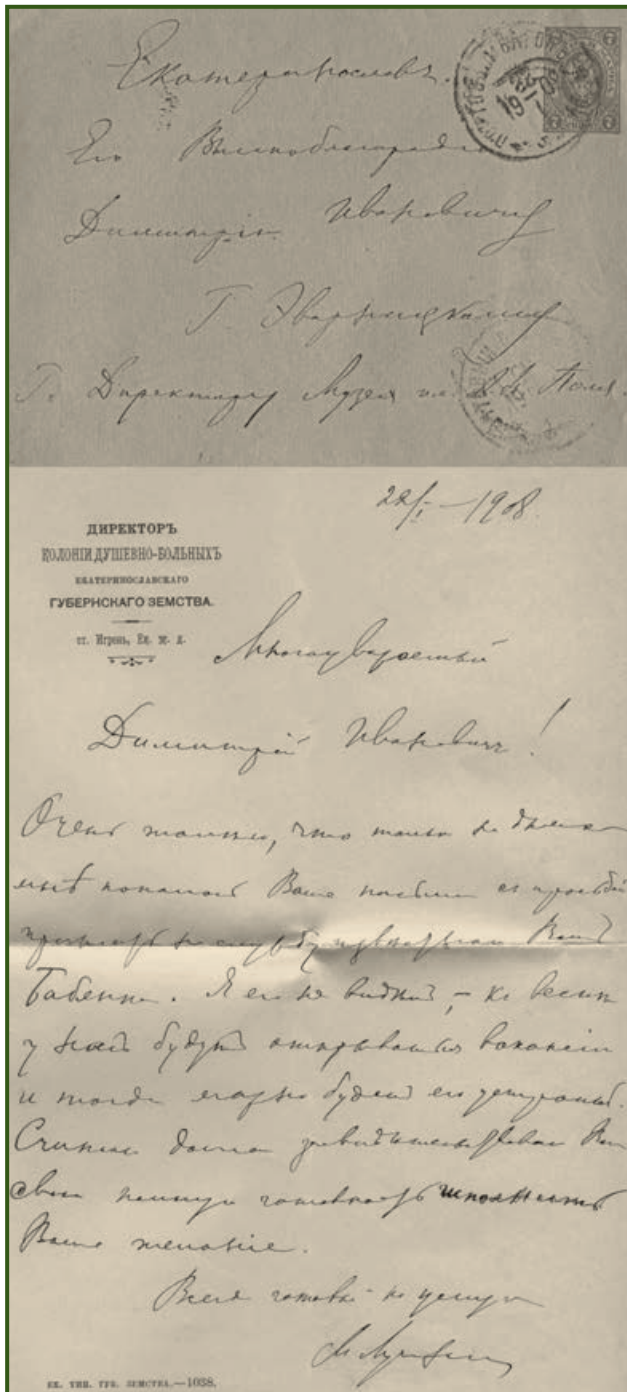
## Історія з вітряком

У путівнику «Катерининською залізницею» (1903) про лікарню сказано одним реченням: «По правий бік залізниці, біля ст(анції) Одинкове, розташована велика колонія душевнохворих хроніків Катеринославецького губернського земства» [16]. Правда, там же розміщена фотографія колонії. Навколо новозбудованих будинків — голий степ, ні деревця... Зате багато степового вітру. «Чому б не використати його енергію?» — подумала губернська влада і заходилася працювати в цьому



*Ірень: колонія та вітряк. Фото з книги «По Екатерининской железной дороге», вип. 1, 1903, с. 188*

напрямі. На тому фото в пугівнику вже видніється «родзинка сезону» — вітряний двигун. У грудні 1902 року член губернської земської управи Микола Володимирович Буницький читав на сесії губернського земського зібрання доповідь про встановлення вітряного двигуна в колонії для душевнохворих. Встановили його буквально за місяць до того — у листопаді. Про цю історію дізнаємося з документа за підписом Михайла Родзянка, який очолював у ту пору губернську управу і своєю доповіддю інформував губернських гласних про виконану роботу.



**Лист Михайла Лучника 1908 року на бланку колонії до Дмитра Яворницького**

На вітряний двигун для колонії земство асигнувало 1500 карбованців. (Недарма ж Катеринославське земство належало до числа прогресивних. Це ви зараз пошукайте вітряки на Дніпропетровщині. Не знайдете — ми занадто багаті стали, щоб використовувати енергію вітру. Був один сучасний вітряк по дорозі в аеропорт, але невдовзі він втратив лопаті! Так і стояв пам'ятником вітчизняному безголів'ю! Родзянка на нього не знайшлося.)

Разом з насосом управа виписала цей двигун у Йосипа Фрідлендера у Відні. Купівля відбулася в грудні 1901-го. Але у зв'язку з Новим роком установка була, природно, відкладена до наступного року. Ще 1500 карбованців асигнували на пристрій вежі для двигуна. Вежу замовили Брянському заводу, а фундамент для неї виготовили господарським способом. Як техніка в колонію запросили студента Імператорського Московського технічного училища Є.Я. Морощкіна. Виготовили колодязь глибиною 14 сажнів (сажень — 2,13 метра). На початку листопада 1902-го роботи з установки вітряного двигуна завершили. Затримка була за малим — валом, з виготовленням якого затримався завод [17]. Усього на 1902 рік на утримання колонії виділялися 60 272 карбованці, а на 1903 рік — 62 695 карбованців.

Михайло Лучник став і першим літописцем історії колонії. З 20 по 30 серпня 1903 року в Катеринославі проходив 9-й губернський з'їзд лікарів і представників земських закладів із лікувально-санітарної частини Катеринославської губернії. На тому з'їзді Лучник виголосив доповідь, окремо видану під назвою «Пять лет жизни Колонии душевно-больных Екатеринославского губернского земства. С 1898 по 1903 год. Делегатский доклад. Составил директор Колонии М.М. Лучник». У фондах Дніпропетровського національного історичного музею імені Д.І. Яворницького зберігається фото голови Катеринославської губернської земської управи Михайла Родзянка з учасниками з'їзду. Серед них, без сумніву, присутній був і Михайло Лучник.

## Вистави для душевнохворих

Судячи з різнобічності зацікавлень, Михайло Мусійович Лучник був людиною непересічною, захопленою. Обирався, наприклад, делегатом XIII археологічного з'їзду в Катеринославі, що проходив влітку 1905-го. Підтримував стосунки з відомим українським істориком і засновником Катеринославського історичного музею професором Дмитром Яворницьким, збереглися дві записки Лучника до історика, датовані лютом 1906 року й січнем 1908 року.

А йдеться в них ось про що. У лютому 1906 року Лучник-просвітянин надіслав Яворницькому-просвітянину театральну програму українською мовою. У ній сповіщалося про те, що в п'ятницю, 10 лютого 1906 року, в «колонії душевно-недужих любителями українського іскуства» (sic!) буде запропоновано глядачам етюд Марка Кропивницького «По ревізії». Якщо врахувати, що колонія час від часу переживала «обревізування» представниками земства (тому що колонія була земська), то зрозуміла буде легка іронія у виборі



п'єси. Ще один несподіваний поворот — у головній ролі старшини Василя Мироновича у виставі виступав сам директор колонії. Писаренка грав І.А. Куницький, солдатку Пріську — педагог Л.Н. Адаменко. А в ролі старої Риндички виступала добре відома місцевим українцям любителька сцени і драматург Тетяна Степанівна Сулима-Бичихіна. Режисером вистави став ще один педагог — Григорій Венедиктович Донцов. Він у 1876—1889 роках був викладачем історії та географії Катеринославської чоловічої гімназії. Захоплену оцінку йому дала мати Лесі Українки Олена Пчілка, яка приїхала в 1905-му на археологічний з'їзд у Катеринослав. Усіх цих людей згуртував невтомний Лучник!

Починався спектакль 1906 року о 8-й годині вечора. Розпорядником його значиться все той же невтомний М.М. Лучник. У програмці вечора було ще кілька зухвалих номерів. Скажімо, Я. Добрянський наважився в цій аудиторії прочитати «Записки божевільного» М.В. Гоголя. Потім співав український хор під проводом В.Т. Черкуна; «Виклик» М.П. Старицького прочитав Г.П. Давидов. Звучали романси у виконанні С.Г. Шаповала і А.П. Рогальського. Про останнього нам дещо відомо зі спогадів Єлизавети Федорівни Родзянко. Невістка Михайла Володимировича Родзянка згадувала, що разом із Рогальськими вони 1914-го здійснили екскурсію до Асканії-Нови. В одній з машин були «брати Рогальські зі своїм батьком, німцем-колоністом, який недалеко від Катеринослава на пісках вирощував дивовижні помідори, влаштувавши штучне зрошення. На цьому вони розбагатіли, і його сини, прекрасно освічені, бували й у дяді Колі Родзянка (брат голови Держдуми Михайла Родзянка. — *Авт.*) і у нас. Один з них, Артур Петрович, — чудово співав. У нього був гарний тенор. Після революції він емігрував до Америки. Тут спочатку він і Володимир Степанович Ілляшенко (брат композитора Андрія Ілляшенка), купивши землю, працювали як фермери» [18, с. 34]. Ось що ми знаємо про Артура Петровича Рогальського. Їх батько Петро Рогальський цілком міг «на пісках вирощувати чудові помідори» по сусідству з колонією — в Одиноківці, де працювали й болгари-овочівники, а поряд знаходилася земська колонія.

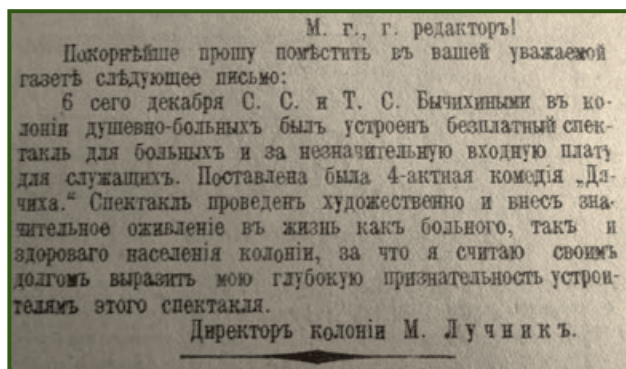
У другій записці до Яворницького від 22 січня 1908 року Лучник писав: «Вельмишановний Дмитре Івановичу! Дуже шкодую, що тільки нещодавно до мене потрапив Ваш лист із проханням прилаштувати на службу відомого Вам Бабенка. Я його не бачив — до весни у нас будуть відкриватися вакансії й тоді можна буде його влаштувати. Вважаю обов'язком засвідчити Вам свою повну готовність виконувати Ваші бажання. Завжди готовий до послуг М. Лучник» [19].

Про якого Бабенка мова — неясно. Серед кореспондентів Яворницького було чотири людини з прізвищем Бабенко, у тому числі один лікар (але листування з ним належить до кінця 1920-х). Можливо, мова йшла про педагога Василя Олексійовича Бабенка, який у 1904 році з дружиною зробив етнографічну експедицію по Катеринославській губернії, але постійно жив у Вовчанську, що під Харковом.



**Програмка вистави «По ревізії», проведеної в колонії в лютому 1906 року, з М. Лучником у головній ролі**

26 вересня 1911 року Михайло Лучник був затверджений членом Катеринославського літературно-артистичного українського товариства «Просвіта». До колонії при ньому продовжували приїжджати аматори українського театру й показували, наприклад, спектакль «Дячиха» згадуваної катеринославської авторки Тетяни Сулими-Бичихіної. Про це свідчить, зокрема, лист Лучника до редакції газети «Южная заря»: «6 сего декабря С.С. и Т.С. Бычихиными в колонии душевно-больных был устроен бесплатный спектакль для боль-



**Лист М. Лучника до редакції газети «Южная заря» з подякою Бичихінім, які привезли до колонії виставу «Дячиха». Грудень 1910 року**

ных и за незначительную входную плату для служащих. Поставлена была 4-актная комедия «Дячиха». Спектакль проведен художественно и внес значительное оживление в жизнь как больного, так и здорового населения колонии, за что я считаю своим долгом выразить мою глубокую признательность устроителям этого спектакля. *Директор колонии М. Лучник*» [20].

До речі, катеринославська газета «Южная заря» вмістила розлогий репортаж про цю подію, в якому відзначила заслуги М. Лучника: «У душевно-больных. 6-го декабря, в понедельник в земской колонии для душевно-больных, находящейся на Игрени, устроен был спектакль — днем для больных, а вечером для обычной публики. Играл известный кружок любителей во главе с Т.С. Сулимой-Бычихиной — автором украинской комедии «Дячиха», которая и была разыграна.

По наблюдениям докторов-психиатров и теоретическим научным обоснованиям эстетические, художественные развлечения благотворно действуют на больную душу, на психически ненормальных. Душа человеческая заключает в себе много таинственного, а душа ненормального, больного человека, может быть, представляет еще большую загадку. И то, что не может проникать в нее путем сознания, логических рассуждений, быть может, находит доступ путем эстетических эмоций. И время препровождения душевных больных, кроме физического труда, включается (sic!) теперь и музыка, и живопись, и театр.

Не игнорирует этого и наша земская психиатрическая больница. При больнице имеется зала, где устраиваются чтения с картинами, хоры, а иногда даются и спектакли. Все это организовано заведующим больницей доктором Лучником при помощи остального медицинского и служебного персонала.

Интересны наблюдения над аудиторией душевнобольных. Конечно, эту аудиторию составляют категории более спокойных больных. Тут паралитики, маниаки, слабоумные и др. Для непривычного тяжелую картину представляют все эти люди, выведенные из равновесия, с помутившимся умом, с ослабевшей волей, больною психикой, в которой ясные моменты, случающиеся даже моменты ясновидения, сменяются полным потемнением сознания. Особенно же тяжелый вид представляют меланхолики, вечно погруженные в тоску, или застывшие в каком-нибудь испуге, находящиеся в состоянии столбняка. В колонии душевнобольных на Игрени есть, например, три женщины, сошедшие с ума в страшные дни погрома (идеться про еврейский погром 1905 року в Катеринославі. — *Авт.*). Одна из них жена уважаемого духовного лица, мать трех детей. Когда пуля пробила окно и пролетела в их комнате мимо нее и ее маленьких детей, она пригнулась, съехала да так и осталась в состоянии этого невероятного испуга, в столбняке ужаса. И это на всю жизнь. Две других, русская и еврейка, в том же состоянии. Трагические свидетели черных дней, от которых мутится разум... В душу этих несчастных уже не может проникнуть ни один луч радости, ни одно светлое впечатление.

Но другим, и их много, доступны умственные эстетические развлечения, и для них устроенный 6-го (декабря) спектакль был большим праздником. Среди населения колонии есть много крестьян-малоросов, для которых поставленная комедия, написанная простым народным языком и отражающая в себе деревенскую жизнь, как нельзя более понятна. Удачен выбор пьесы еще и потому, что в «Дячихе» много комического, много юмора, а что может быть умнее, как доставить радость, повеселить этих несчастных, больных людей. И в этом отношении цель была вполне достигнута. С огромным вниманием, следя за каждым словом, слушали душевно-больные разыгрываемую комедию, сопровождая взрывами хохота действительно комические места и аплодируя исполнителям. Впечатления сцены захватывали их, проникали в их душу и объединяли их. Несомненно, эти впечатления доставили им радость, а, может быть, и в общем благотворно подействовали на них. По окончании спектакля зрители благодарили устроителей за доставленное удовольствие и при этом некоторые из них выражали свое мнение.

— Сама жизнь, — говорил человек с высшим образованием, — паралитик. Он сам хорошо декламирует и в прошлом году выступал в качестве исполнителя, но теперь уж память слабеет, и он ничего не может выучить наизусть.

И другие также делали сближения пьесы с жизнью, вспоминали, рассказывали. Один из бывших среди зрителей, техник, работавший на Днепре, держит себя очень миролюбиво, ко всем приветлив, но он постоянно с небольшими промежутками громко произносит отдельные, бессвязные слова: «Париж!», «Электричество!», «Электротехник!», «Бостон!». Казалось бы, такой зритель совсем неудобен и может нарушать необходимую тишину и внимание зрительной залы. Но и он как-то овладел собою, внимание его приковалось сценой, и он во время всего спектакля выкрикнул лишь два-три раза «Электричество!», «Париж!».

Обращал еще на себя внимание один парень, малорос, чрезвычайно энергичный, расторопный, которому доктор поручил созывать публику звонком. Он был очень доволен этим и, обходя коридоры, кричал: «А-ну, годі гомоніти! Збирайтесь у театр!» и звонил в колокольчик.

Вообще театр внес новую струю жизни в колонию душевнобольных и имел значение не только культурное, но и лечащее. Вечером спектакль был повторен для игренской публики. Зрительный зал был полон и исполнители с приподнятыми нервами играли в этот вечер с особым одушевлением.

Нам уже приходилось говорить о прекрасном исполнении «Дячихи» упомянутым любительским кружком: автором пьесы Т. С. Сулимой-Бычихиной, г-жами Дубовик, Чиненной, Савельевой, Тополинной, г.г. Рудановым, Сергеевым, Дьяконовым, Невдалым и др. Новым исполнителем, игравшим и в последнем спектакле в Екатеринославе, является г. Руланов, очень понравившийся публике. *Л.Г.*» [21].



Цікаво, хто ж автор наведеного репортажу з колонії душевнохворих, який сховався під ініціалами Л.Г.? Для нас ці літери досить прозорі. Ми схильні вважати, що ініціали Л.Г. розшифровуються як Л. Георгієвич. Під цим псевдонімом виступала Лідія Георгіївна Семенченко, за чоловіком Єфимович — дружина головного редактора катеринославської «Южной зари» Андрія Яковича Єфимовича. «Южная зоря» мала великий формат і невеликий тираж у чотири тисячі примірників. Авторка пише: «Нам уже приходилось говорить о прекрасном исполнении «Дьячихи» упомянутым любительским кружком». Напередодні, 25 квітня 1910 року, в тій же газеті було вміщено репортаж «В Каменском. «Из впечатлений», де розповідалось про показану в Кам'янському тим же гуртком катеринославських аматорів з Сулимою-Бичихіною на чолі вистави «Дячиха». Тоді авторка репортажу виступила під псевдонімом Л. Магнич. Ми схильні вважати, що обидва репортажі належать одній журналістці — Лідії Єфимович. Вона, до речі, могла бути землячкою М. Лучника і теж народитися на Полтавщині (її матір, Ніну Сергіївну Семенченко, відспівували в Катеринославі, а везли ховати в село Федорівка Полтавського повіту).

### Звіти щодо Колонії для душевнохворих Катеринославського губернського земства

Колонія для душевнохворих з 1899 року регулярно видавала щорічний «Звіт по Колонії душевнохворих Катеринославського губернського земства», який потім (1905, 1908) називався «Медичним та господарським звітом Колонії для душевнохворих Катеринославського губернського земства при ст. Ігрені»

Катерининської залізниці». Назва на обкладинці — «Колонія душевнохворих Катеринославського губернського земства». У 1913-му, наприклад, виданий звіт за 1912 рік. Видання супроводжувалося ілюстраціями. Виходили звіти й у 1913–1916 роках.

Медичний і господарський звіт Колонії для душевнохворих Катеринославського губернського земства при ст. Ігрені Катеринославської залізниці за 1914 рік вийшов 1916 року (мабуть, припізнився з виходом у зв'язку з початком Першої світової війни) і містив 234 сторінки! У 1917 році був виданий «Грошовий звіт Колонії душевнохворих Катеринославського губернського земства».

Упорядники звітів за 1908 рік — директор колонії Михайло Мусійович Лучник; за 1909 р. — ординатор колонії Григорій Миколайович Шмукловський; за 1912 і 1914 роки — вже новий директор колонії Іван Іванович Захаров.

### Експерт із садівництва

Михайло Мусійович був експертом на Південно-російській виставці 1910 року в Катеринославі. Поза конкурсом він подав на виставці кілька сортів фруктів зі свого саду. Ось що писалося про це в офіційному звіті з виставки: «Лучник М.М., беручи участь поза конкурсом (був експертом), представив з саду біля ст(анції) Ігрені Новомосковського повіту сортименти яблук (зимовий золотий пермен, ренет ландсберзький, Бісмарк, смугасте осіннє тощо), груш і волоські горіхи. Деякі сорти яблук вирізнялися добрим розвитком, чистотою і ошатністю. За словами експонента, він досяг цього протягом 2–3 років, доглядаючи за деревами, борючись з комахами і ретельно обробляючи землю в саду, який досі був дуже запущений» [22].

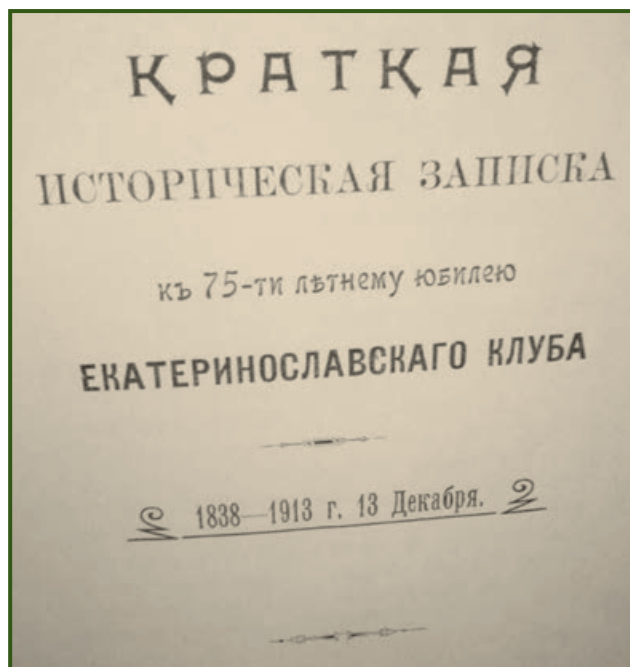


**Катеринослав. Група експертів і експонентів з садівництва на Південноросійській сільськогосподарській, промисловій, кустарній виставці 1910 року на чолі з князем А.Б. Гагаріним (товаришем голови Імператорського російського товариства садівництва). Напевне, серед експертів і Михайло Лучник. Фото 1910 року**



## Старшина Катеринославського англійського клубу

Михайло Мусійович обирався і старшиною Катеринославського англійського клубу (всього старшин клубу в 1913-му було семеро плюс троє почесних). 1913 року в друкарні К.А. Андрушенка — до речі, теж просвітянина! — Лучник видав брошуру «Краткая историческая записка к 75-тилетнему юбилею Екатеринославского Клуба. 1838—1913 г. 13 декабря».



**Обкладинка брошури М.М. Лучника «Краткая историческая записка к 75-тилетнему юбилею Екатеринославского клуба. 1838—1913 г. 13 декабря».** Із фондів Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького

## Учасник Лютневої революції 1917 року

Про звільнення М. Лучника з посади директора колонії душевнохворих постановою губернської земської управи сповістила 24 жовтня 1912 року катеринославська газета «Русская правда».

Він мав лише 44 роки. Михайло Лучник у 1913 році жив у селі Гупалівка Новомосковського повіту (за річкою Оріль — рідна Нехвороща). Цілком можливо, що працював там земським лікарем. Але підтвердження цього поки що не маємо. В «Екатеринославском адрес-календаре» на 1916 рік зазначено, що земським дільничним лікарем 4-ї дільниці в Гупалівці був колезький радник Костянтин Іванович Тарасенко, покликаний в роки Першої світової на військову службу. Заступив його лікар Михайло Захарович Шпак [23].

У путівнику по фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського в Києві є такий загадковий запис «Етнографічні та фольклорні матеріали різних збирачів: «Лучник» (1913—1928)» [24]. Чи йде тут мова про нашого Лучника, сказати важко.

Лютнева революція 1917 року робить Михайла Лучника одним з її учасників у рідному Новомосковському повіті. Надзвичайним Новомосковським повітовим земським зібранням 15—16 травня 1917 року М.М. Лучник разом з Анатолієм Федоровичем Куличенком були дообрані до складу губернських земських гласних від Новомосковського повіту [25]. Це дозволяє віднести його до помітних учасників Лютневої революції на Катеринославщині. 25 червня М.М. Лучник брав участь у відкритті сесії надзвичайного Катеринославського губернського земського зібрання нового демократизованого складу. Його обирали до складу фінансової комісії губернського земства. На засіданні 28 червня гласний М.М. Лучник «просить оголосити вартість утримання особистого складу (земської) управи» [26, с. 70]. На



**Гупалівка. Українці у своїх національних костюмах. З фондів Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького (з книги В. Бабенка «Очерк этнографии народного быта Екатеринославского края», Харків, 2013, с. 97)**

його пропозицію до складу ревізійної комісії обрано 22 гласних [26, с. 71]. Згодом його самого обрано до складу ревізійної комісії. 28 червня 1917 року М. Лучник виступив з вітальним словом у стінах земства, але, на жаль, його вітальне слово в журналах засідань губернського земського зібрання не опубліковано.

Влітку 1918 року Михайло Лучник був головою правління Новомосковського союзу кооперативів [27]. Останнє відоме нам документальне свідчення про Михайла Лучника датується осінню 1918 року. Невістка голови Державної думи Росії Михайла Родзянка Єлизавета Федорівна Родзянко описала тривожні дні осені 1918 року в Новомосковську. Тоді режим гетьмана Павла Скоропадського доживав останні дні. Катастрофа громадянської війни була неминуча. 8 листопада 1918 року (за старим стилем) відзначали день народження її чоловіка, Михайла Михайловича Родзянка. Ось що згадувала дружина останнього: «Після обіду прийшов привітати Мишка завідувач будинком для божевільних доктор Лучник, і, звертаючись до мене, сказав: «Не знаю, що сталося з моєю дружиною? Вона весь час страшенно хвилюється, прямо як божевільна». А я відповіла: «Ось я теж хвилююся, і Мишко теж називає мене божевільною». А сама я подумала: власне кажучи, що зі мною відбувається? Може, я дійсно божевільна? Чому я про щось хвилююся і не можу позбутися незрозумілої тривоги, яка переслідує мене?» [18, с. 60–61]. З цієї цитати не зовсім зрозуміло, чи Лучника за старою пам'яттю називали завідувачим будинком для божевільних (Ігрень), чи він 1918 року обіймав таку посаду в повітовому Новомосковську...

Подальша доля Михайла Лучника нам невідома. Є, правда, дитячі спогади Н.Є. Пурик про те, що вони з мамою на початку 1960-х провідували родичів Лучників, які жили неподалік залізничної станції Ксенівка в сучасному жилмасиві Ігрень.

## Сучасність

Старовинне козацьке село Нехвороща (1783–1797 роки — Алексополь) нині входить до складу Новосанжарського району Полтавської області. Орган місцево-

го самоврядування — Нехворощанська сільська рада. Побувавши в сучасній Нехворощі, автори цієї статті познайомилися з місцевим краєзнавцем Олександром Вікторовичем Зінченком, який поділився своїми знахідками, за що йому вдячні.

У центрі села, біля алеї хвойних дерев, нині красується Нехворощанська загальноосвітня школа I–III ступенів, у якій функціонує музей. Діє будинок дитячої та юнацької творчості. Архангело-Михайлівська церква, у якій служив Михайло Лучник, під час антирелігійної пропаганди розібрана на будівельні матеріали для колгоспних потреб і спорудження сільбуду. Збереглася хата священика Гонтаровського, нині це складське приміщення місцевої агрофірми, що знаходиться на території токового господарства. У приміщеннях, придбаних земством у спадкоємця поміщиці Ганни Петрівни Карюк для лікарні, нині розмістилися дитячий садок, крамниці й інші приватні установи. У будівлі, придбаній земством для школи, та в прибудованому за радянських часів приміщенні нині функціонує амбулаторія загальної практики — сімейної медицини; поруч — будинок для стаціонарних хворих.

Від Нехворощанського Успенського чоловічого монастиря, заснованого у другій половині XVII століття на лівому березі Орелі в урочищі Монастирище, навіть залишків немає. Від Васильківської (Маячківської) фортеці Української лінії, спорудженої поблизу Нехворощі в 1731 році, zostалися залишки земляних укріплень.

Поселення Ігрень нині входить до складу міста Дніпра як житловий масив. Катеринославська колонія для душевнохворих — це сучасний ДЗ «Дніпропетровська клінічна психіатрична лікарня» ДОР. Лікарня розрахована на 1540 ліжок. До її складу входить 40 відділень із сучасним обладнанням. Медики вивчають історію свого лікувального закладу. В інтер'єрі головного корпусу на стендах бачимо світлини з краєзнавчої тематики як минулих часів, так і сьогодення. До 110-річчя лікарні вийшла книга з історії виникнення й розвитку медичного закладу, готується до друку її друге видання (до 120-річчя). На території лікарні поруч зі старими будівлями



**Село Нехвороса. Амбулаторія загальної практики — сімейної медицини (у минулому — школа). Фото 2018 року**

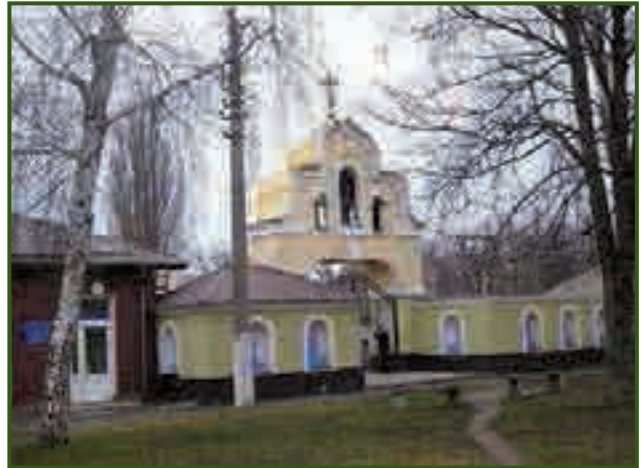


**Село Нехвороса. Сучасна Свято-Миколаївська церква (у минулому тут була Спаська церква). Фото 2018 року**





**Ігрень. Корпус лікарні для душевнохворих.**  
Фото 2018 року



**Ігрень. Церковна споруда на честь святої Ксенії на території лікарні.** Фото 2018 року



**Ігрень. Один з будинків клінічної психіатричної лікарні.** Фото 2018 року



**Ігрень. Реконструйований будинок клубу.**  
Фото 2018 року



**Село Гупалівка. Колишній будинок лабораторії на території лікарні.** Фото 2017 року.

височать нові споруди. Шикуються алеї дерев — свідків минулих часів. А ще є реконструйована будівля клубу, у якій, можливо, відбувалися вистави за участю українських корифеїв. Зберігся корпус з характерною архітектурною будовою, біля якого колись красувався вітряк, що зафіксовано на світлині 1903 року. Реставровано церковний комплекс на честь святої Ксенії Римлянки. Біля входу в лікарню встановлено пам'ятник душевнохворим, лікарям і військовополоненим, розстріляним фашистами під час окупації Дніпропетровська.

Англійський клуб у центрі міста, за радянських часів — Будинок офіцерів, 16 років тому проданий у приватні руки і стоїть замкнений. Міський сад, в якому 1910 року відбулася престижна сільськогосподарська, промислова і кустарна виставка (експертом був Михайло Лучник), за радянських часів був парком ім. Чкалова, сьогоднішня назва — на честь його засновника, козака-садівника Лазаря Глоби.

Село Гупалівка нині належить до Магдалинівського району Дніпропетровської області. Як і колись, через село протікає річка Заплавка, а огинає його з півночі та заходу канал Дніпро — Донбас. У селі, яке до 1766 року входило до складу Самарської, а потім — до Орільської паланки, нині діють об'єкти соціальної сфери: школа, Будинок культури, дитячий садок. Колишня земська лікарня — це сучасна Гупалівська амбулаторія сімейного типу. На території лікарні збереглися старі корпуси: в одному з них перебувають самотні мешканці похилого віку, у другому функціонувала лабораторія. Головний адміністративний корпус міститься в новій будівлі.

Отже, Михайло Мусійович Лучник зробив значний внесок у розвиток земської медицини на Катеринославщині, зокрема психіатричного профілю. Він був активним громадським діячем із широким світоглядом, мав різноманітні зацікавлення. Історично справедливим і доцільним було б встановлення пам'ятної дошки або надання вулиці назви на честь нашого земляка в місцях, пов'язаних з його діяльністю.

**Конфлікт інтересів.** Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів при підготовці даної статті.



## References

1. Chekhovych V.A. Zemstva. In: Smolij V.A., Verstjuk V.F., Vidnjans'kyj S.V., et al, editors. *Encyklopedija istorii' Ukraïny. Tom 3* [Encyclopedia of History of Ukraine. Vol 3]. Kyiv: Naukova dumka; 2005. 345 p. (in Ukrainian).
2. Chaban M. *Dijachi Sicheslavs'koi' Prosvity (1905-1923)* [Activists of Sicheslav Prosvita (1905-1923)]. Dnipro:Ima-Pres; 2002. 298-299 pp. (in Ukrainian).
3. Pustovit T.P. Archer Musij. In: Solovej S.A., Bilous'ko O.A., Varchenko Ju.M., Kyrydon A.M., et al, editors. *Poltavika. Poltav's'ka encyklopedija. Tom 12. Religija i cerkva* [Poltavica. Poltava encyclopaedia. Vol 12. Religion and Church]. Poltava: Poltav's'kyj literator; 2009. 836 p. (in Ukrainian).
4. Obituary of Archer Musij. *Poltavskie eparkhial'nye vedomosti. Inofficial Part*. 1989 Dec 01;(34):1233-1234. (in Russian).
5. Grycaj T.L. *Istorija Shkoly. Istorija Nehvoroshhans'koi' zagal'noosvitn'oi' shkoly I-III stupeniv* [History of the school. History of the Nehvoroshcha school of I-III levels]. Nekhvoroshcha; 2016. 106 p. (in Ukrainian).
6. Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council. *Uchet zemel' Novomoskovskogo uezda Ekaterinoslavskoi gubernii* [Accounting for the lands of the Novomoskovsk district of Ekaterinoslav province]. Ekaterinoslav; 1908. 74 p. (in Russian).
7. The landowners of the Russian Empire of 1870-1918. Available from: <http://forum.vgd.ru/406/67489/10.htm>.
8. *Spravochnaia kniga Ekaterinoslavskoi eparkhii* [Reference book of Ekaterinoslav Eparchy]. Ekaterinoslav; 1908. 745 p. (in Russian).
9. *Ekaterinoslavskie eparkhial'nye vedomosti*. 1912;(26):358. (in Russian).
10. *Ekaterinoslavskie eparkhial'nye vedomosti*. 1908;(26):481-482. (in Russian).
11. *Spravochnaia kniga Ekaterinoslavskoi eparkhii* [Reference book of Ekaterinoslav Eparchy]. Ekaterinoslav; 1908. 907 p. (in Russian).
12. *Spisok studentov Imperatorskogo Khar'kovskogo universiteta na 1896-1897 akademicheskii god* [List of students of the Imperial Kharkov University for 1896-1897 academic year]. Kharkiv: v Universitetskoi tipografii, 1896. 278 p. (in Russian).
13. *Zhurnaly chrezvychainogo Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia 4-go i iunია 1901 goda s prilozheniiami* [Journals of the Emergency Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council on June 4, 1901 with annexes]. Ekaterinoslav; 1901. 91-95 pp. (in Russian).
14. *Prilozheniia k postanovleniiam Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia XXXVIII ocherednoi 1903 goda sessii s 7 po 21 dekabria vkluchitel'no* [Annexes to the Resolutions of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council of the XXXVIII Regular Session dated December 7-21, 1903. Ekaterinoslav; 1904. p 1132. (in Russian).
15. *Prilozheniia k postanovleniiam Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia XXXIX ocherednoi 1904 goda sessii s 12 po 21 dekabria vkluchitel'no* [Annexes to the Resolutions of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council of the XXXIX Regular Session dated December 12-21, 1904. Ekaterinoslav, 1905. p 1533. (in Russian).
16. *Prilozheniia k postanovleniiam Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia XLIII ocherednoi 1908 goda sessii s 8 po 23 yanvarya vkluchitel'no* [Annexes to the Resolutions of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council of the XLIII Regular Session dated January 8-23, 1908. Ekaterinoslav, 1909. 1519-1520 pp. (in Russian).
17. *Po Ekaterininskoi zheleznoi doroge. Vypusk 1* [on the Catherine Railway. Issue 1]. Ekaterinoslav: Pechatnia SP Iakovleva; 1903. 193 p. (in Russian).
18. *Postanovleniia Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia XXXVII ocherednoi 1902 goda sessii (s 1-go po 14-e dekabria vkluchitel'no). Prilozheniia* [Decrees of the XXXVII regular session dated December 1-14, 1902 of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council. Applications]. Ekaterinoslav; 1903. 603-604 pp. (in Russian).
19. *Perelomy zhizni* [Changes in life]. USA; 1991. 34 p. (in Russian).
20. *Dnipropetrovsk National Historical museum named after D.I. Yavornitsky. Archive 14841a*. (in Russian).
21. *Iuzhnaia zaria*. Ekaterinoslav. 1910 Dec. (in Russian).
22. *At the mentally ill people. Iuzhnaia zaria*. 1910 Dec 12;(1365). (in Russian).
23. *Otchet-al'bom Iuzhno-russkoi oblastnoi sel'skokhoziaistvennoi, promyshlennoi i kустarnoi vystavki v Ekaterinoslave s 1-go i iunია po 10-e oktiabria 1910 goda. Chast' II-ia opisatel'naia* [Report-album of the South-Russian regional agricultural, industrial and artisan exhibition. Yekaterinoslav; 1910, July 1 - October 10. Part II. Description]. Ekaterinoslav; 1912. 42 p. (in Russian).
24. *Ekaterinoslavskii adres-kalendar' na 1916 god* [Ekaterinoslav address-calendar for 1916]. Ekaterinoslav: Gubernskaia tipografiia; 1916. 389 p. (in Russian).
25. *Dovzhenok G.V., Lugans'ka K.M., Novijchuk V.I., Ruban O.V., Sytnyk S.V., Stefanovych S.P., authors; Skrypnyk G.A., Dovzhenok G.V., editors. Putivnyk po osobovykh fondakh Arhivnykh naukovykh fondiv rukopysiv ta fonozapysiv Instytutu mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. Ryl's'kogo* [Guide to the facility of archival scientific funds, manuscripts and phonographs of the Institute of Art History, Folklore and Ethnology named after M. Ryl'sky]. Kyiv; 2005. 408 p. (in Ukrainian).
26. *Ekaterinoslavskaia zemskaia gazeta*. 1917 Jun 2. (in Russian).
27. *Zhurnaly zasedanii Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia demokratizirovannogo sostava. Chrezvychainaia sessiia 25-29 i iunია 1917 goda* [Journal of the meetings of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council democratized. Extraordinary session dated June 25-29, 1917. Ekaterinoslav; 1917. p 70. (in Russian).
28. *Zhurnaly zasedanii Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemskogo sobraniia demokratizirovannogo sostava. Chrezvychainaia sessiia 25-29 i iunია 1917 goda* [Journal of the meetings of the Ekaterinoslav Provincial Zemstvo Council democratized. Extraordinary session dated June 25-29, 1917. Ekaterinoslav; 1917. p 71. (in Russian).
29. *Pridneprovskii krai*. 1918 Jun 12. (in Russian).
30. *Perelomy zhizni* [Changes in life]. USA; 1991. 60-61 pp. (in Russian).

Отримано 20.04.2018

Чобан Н.П.<sup>1</sup>, Шевцова З.И.<sup>2</sup>, Гапонов В.В.<sup>3</sup><sup>1</sup> Редакция областной газеты «Зоря», г. Днепр, Украина<sup>2</sup> ГУ «Институт гастроэнтерологии НАМН Украины», г. Днепр, Украина<sup>3</sup> ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины», г. Днепр, Украина

### Из Нехворощи — в мир Посвящается 150-летию со дня рождения М.М. Лучника

**Резюме.** Исследован жизненный путь, профессиональная и общественная деятельность земского врача Михаила Моисеевича Лучника (1868—?). Свыше десяти лет он возглавлял Екатеринославскую колонию для душевнобольных, был общественным деятелем, членом «Просвиты», делегатом археологического съезда, садоводом, аматором театра, кооператором и экспертом на престижной сельскохозяйственной, промышленной и кустарной выставке в Екатеринославе 1910 года.

**Ключевые слова:** М.М. Лучник; земский врач; просветитель; Екатеринослав; Нехвороща; Гупаловка; Игрень; земская колония для душевнобольных

**Ключевые слова:** М.М. Лучник; земский врач; просветитель; Екатеринослав; Нехвороща; Гупаловка; Игрень; земская колония для душевнобольных

M.P. Chaban<sup>1</sup>, Z.I. Shevtsova<sup>2</sup>, V.V. Gaponov<sup>3</sup><sup>1</sup> Editorial Office of the Regional Newspaper "Zorya", Dnipro, Ukraine<sup>2</sup> SI "Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Dnipro, Ukraine<sup>3</sup> SI "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", Dnipro, Ukraine

### From Nekhvoroshcha — into worlds Dedicated to the 150<sup>th</sup> anniversary of the birth of M.M. Luchnyk

**Abstract.** The way of life, professional and public activity of a famous zemstvo doctor Mykhailo Musiiiovych Luchnyk (1868 — ?) have been studied. He headed Katerynoslav colony for mentally ill people for over ten years; he was a public figure, enlightener, delegate of the archeological congress, gardener, theatre enthusiast,

cooperator and expert at prestigious agricultural, industrial and handicraft exhibition in Katerynoslav in 1910.

**Keywords:** M.M. Luchnyk; zemstvo doctor; enlightener; Katerynoslav; Nekhvoroshcha; Hupalivka; Ihren; zemstvo colony for mentally ill people